

Didaktiek tussen verbeelding en technologie

1 januari 1976

Auteur: Fons Ravensloot

Volume: 07

Nummer: 2

Pagina's: 94-107

Documenten

- [moer_jrg07_013.pdf](#)

didaktiek tussen verbeelding en technologie fons ravensloot t z o n boek hadden we nog niet is de conclusie van fons ravensloot over zeggenschap van jan griffioen fons ravensloot laatste v o n congresvoorzitter en leraar op een scholengemeenschap is verder van mening dat griffioens werk een redelijk geslaagde synthese van inzichten en theorieen is die de laatste tientallen jaren zijn ontstaan het boek is echter niet gemakkelijk toegankelijk zodat het wel niet vlot tot de praktijk van alledag zal doordringen 0 inleiding in onderstaand stuk wil ik proberen zonder deskundologische pretenties voor mijn mede hazen in het veld mijn indrukken te geven van het boek zeggenschap door jan griffioen het draagt als onder-titel grondslagen en een uitwerking van een didactiek van het nederlands in het voortgezet onderwijs en is uitgegeven bij hoe kan het ook anders tjeenk willink wolters noordhoff groningen in 1975 in deze bespreking geef ik waar dat mogelijk is een antwoord op de volgende vier vragen aan de hand waarvan ik het boek heb gelezen a welke aandacht krijgt in het boek de emancipatie van leerlingen en leraren b welke aandacht besteedt het boek aan de 1 longitudinale en 2 latitudinale kanten van het moedertaalonderwijs 1 wat zegt gr over moedertaalonderwijs van kleuteronderwijs tot en met universiteit of participatieonderwijs stel dat matthijssen het van de grond krijgt 2 wat valt er te melden over moedertaal onderwijs bij de andere vakken c komen er nieuwe theorieen en principes omtrent moedertaalonderwijs in voor d hoe praktisch bruikbaar is het boek de eerste twee vragen kwamen logisch voort uit de beleidsnota van de von najaar 1975 vragen c en d leken de redactie en mij zonder meer belangwekkend ik ga als volgt te werk van deel 1 grondslagen geef ik per hoofdstuk een samenvatting daarbij dankbaar gebruik makend van de handzame aankondigingen aan het begin van ieder hoofdstuk gevolgd door een poging tot antwoord op de vier bovenstaande vragen bij de bespreking van deel 2 een uitwerking heb ik uit tijd en ruimte overwegingen de samenvatting laten vervallen aan de bespreking gaat een beschrijving van de opzet van het boek vooraf 94 1 het stuk is als volgt ingedeeld 1 indeling 2 opzet van het boek 3 uiterlijk van het boek 4 deel 1 grondslagen samenvatting commentaar

aan de hand van de vier vragen 4 1 doelstellingen 4 2 motivatie 4 3 evaluatie 4 4 de leraar nederlands en zijn klas 5 deel 2 een uitwerking kommentaar aan de hand van de vier vragen 5 1 productief mondeling taalgebruik 5 2 receptief mondeling taalgebruik 5 3 productief schriftelijk taalgebruik 5 4 receptief schriftelijk taalgebruik 6 konklusie nawoord 2 opzet van het boek zoals in de indeling al te zien is heeft Griffioen zijn boek in twee delen opgezet omdat hij het fatsoenlijk acht eerst zijn mens en maatschappijbeeld uiteen te zetten deel 1 alvorens over te gaan tot het uitwerken van de met dat beeld samenhangende doelstellingen voor bij voorbeeld het vak nederlands beide delen zijn geordend volgens een aan de Cecco ontleend didactisch model zeggenschap verder aangeduid als zie blz 2 dat de volgende componenten kent doelstelling beginsituatie onderwijsleersituatie evaluatie met de bekende pijltjes worden terug en tegenkoppeling aan gegeven dat er vanaf evaluatie geen pijltje terugwijst zal wel onbedoeld zijn in deel 1 komen achtereenvolgens aan de orde doelstellingen motivatie evaluatie en de leraar nederlands en zijn klas deel 2 omvat productief mondeling taalgebruik receptief mondeling taalgebruik productief schriftelijk taalgebruik en receptief schriftelijk idem daarvan komen nog drie hoofdstukken gewijd aan de oefeningen onderwijsleermiddelen en verdeling der lessen in twee bijlagen wordt achtereenvolgens gesproken over de bemoeienissen van de rijksoverheid en worden een paar adressen levende talen de cmm de von niet het ngl of de abop vermeld 3 uiterlijk van het boek door een artikel van Kees Fens kwam ik op het idee om bij de bespreking van dit boek ook het uiterlijk mee te nemen nou erg fraai kan ik het omslag van zeggenschap niet vinden wie voor het uiterlijk van het boek verantwoordelijk is staat nergens vermeld de eerste omslagpagina wordt geheel in beslag genomen door een foto van een naar het vogeltje kijkende jongen wiens blik misschien wat beïnvloed is door lang poseren de 95 foto is genomen van achter de rechterschouder van een kennelijke leraar en gefokust op het gezicht van bovengenoemde jongen die achter een tafeltje zit waarop waar schijnlijk een boschatlas hij draagt een vertikaal gestreept overhemd waarvan de mouwen tot boven de ellebogen zijn opgerold zodat wij aan de rechterpols die over de linker onderarm heen ligt een horloge waarnemen zonder te kunnen vaststellen hoe laat het is links van de jongen zit nog een andere van wie alleen de rechter gezichts helft en armen zichtbaar zijn zijn handen liggen op elkaar voor hem op net zo'n atlas met het hoofd van de eerstgenoemde jongen als middelpunt zien we vier konsentrische sirkels de tussenliggende gebieden zijn van licht tot donker groen gekleurd van de docent zijn alleen zuidoostelijk achterhoofd en rechterschouder onscherp in beeld drie keer raaien inderdaad de leerling staat centraal je vraagt je steeds weer af hoe het komt dat je boeken die niet voor je plezier bestemd zijn altijd kunt herkennen aan hun uiterlijk er moet wel een diepere wetmatigheid aan ten grondslag liggen het omslag kortom boezemt mij een vage vrees in die verwant is met het gevoel dat ik had toen ik eenmaal wist dat mijn studie onherroepelijk naar het onderwijs zou leiden nou ja leiden indeling bladspiegel en lettertype hoe het heet weet ik niet er is geen kolofon maken het geheel redelijk leesbaar de achterkaft is in het donkerste groen van de voorkant uitgevoerd en helemaal bovenaan in wit staat de reclametekst aan het boven beschreven uiterlijk verbind ik verder geen

konklusies omdat het waarschijnlijk buiten verantwoordelijkheid van de schrijver tot stand is gekomen 4 s amenvattin g deel 1 grondslag e n kommentaar 4 1 hoofdstuk 1 doelstellingen de school mag deze maatschappij niet om haar vormingsdoelen vragen daarmee verloedert ze zichzelf en haar pupi llen de school moet ontschoold worden zodat ze beantwoordt aan de kenmerken van von henting dwz dat ze de bestaande vervreem ding van schoolwerk leraren en leerlingen opheft zeggenschap blz 8 en 9 doelen en objekten goals en objectives bij bloom moeten altijd tot autonomie voeren via het definiëren van doelste llingen komt griffioen terecht bij het operationalisme het formuleren van doelste llingen in termen van leerlinggedrag hij verklaart zich daar tegen dat wil zeggen hij acht het geheel de hele mens meer dan de som v an de delen de geformuleerde gedragingen een b ruikbare ordening v an doelstellingen vindt griffioen niet in de besta an de bloom krathwohl gagne en de block hij zou het li efst een ordening hanteren die loopt van kennen tot kunnen naar zijn npi zeist maar deze is nog niet op haar geldigheid onderzocht de rest van het hoofdstuk gaat over de doelste llingen van het moedertaalonderwijs die volgens griffioen voldoende exclusief zijn om het vak op het rooster te h an dhaven hij bespreekt vervolgens taalvaardigheid waarin een pleidooi voor de fantasie naast taalvaardigheid als techniek z blz 22 sociolinguïstiek en pragmatiek waarin o a de autonomie v an de taalgebruiker tegenover zijn medium de taal wordt benadrukt en daarmee de ver an twoordelijkheid die de taalgebruiker draagt konkluderend komt 96 griffioen tot de volgende formulering van een algemene moedertaalonderwijs doelstelling de leerling is gemotiveerd in allerlei situaties zijn moedertaal te gebruiken om te ervaren ervaringen te ordenen te interpreteren te evalueren en te internaliseren in en door betrekkingen met andere taalgebruikers z blz 30 commentaar bij hoofdstuk 1 aan de hand van de vier vragen a emancipatorische aspecten nu zou ik eigenlijk een scherpe omschrijving moeten geven van wat ik met emancipatie precies bedoel maar ik vertrouw erop dat dat uit mijn commentaar voldoende blijkt welnu dan griffioen heeft de autonomie van de leerling hoog in zijn vaandel staan hij pleit met von henting voor een organisatie waarin de leraren en opvoeders hun doelen zelf en in eendracht bepalen en daardoor zelf tot modellen worden van dat waartoe zij willen opvoeden z blz 8 hij pleit voor autonomie en verantwoordelijkheid als pedagogische doelen kortom hij pleit voor volgens mij goeie doelen die de bevrijding van onderwijzers en onderwezenen niet in de weg staan de vraag hoe je die doelen in het bestaande onderwijssysteem kunt nastreven beantwoordt hij niet en eerlijk gezegd zou ik dat ook zo gauw niet kunnen de spanning tussen individu en kollektief komt nauwelijks ter sprake wel duidelijk is dat de huidige maatschappij niet deugt zijn moedertaalonderwijsdoelstelling tenslotte z blz 30 is nog zo ruim dat ook wiegel er geen moeite mee zal hebben b longitudinale en latitudinale aspecten hierover kan ik kort zijn griffioen schrijft voor het voortgezet onderwijs wat er aan longitudinaals te halen valt is hoogstens implisiet latitudinaal is dit hoofdstuk in zoverre dat de inhoud ook voor alle andere school vakken dan nederlands geldt lijkt me c nieuwe theorieën en principes omtrent moedertaalonderwijs de konstatering dat het moedertaalonderwijs zich steeds meer met kommunikatie en steeds minder met de universitair beoefende neerlandistiek bezig houdt is niet nieuw maar wel nuttig

nieuw in ieder geval in een boek dat zich bezig houdt met een didaktiek van het nederlands is de aandacht voor sociolinguïstiek en pragmatiek ofwel de aandacht die de taalgebruiker en zijn situatie krijgen meer dan het los van de taalgebruikende personen bestaande taalsysteem niet de langue maar de parole ofwel het aktuele taalgebruik d praktische bruikbaarheid daar kan ik alleen van zeggen dat voor zover je die niet vindt in hoofdstuk 1 of deel 2 het aan de beleefdheid van me-
neer wordt overgelaten de theorie te verwerken tot praktisch bruikbare lessen op-
erationaliseren maar 4 2 hoofdstuk 2 motivatie in dit hoofdstuk gaat het naar aan-
leiding van de alom heersende motivatiek risis als beginsituatie over onderwerpen
als machteloosheid ve rv reemding en de remedie opvoeding tot autonomie kort
gezegd komt wat griffioen hierover opmerkt op het volgende neer ieder mens bez-
it een ingeboren drang tot leren ervaren intrinsieke motivatie deze wordt door het
onderwijssysteem zoals wij datkennen om zeep geholpen we moeten betoogt grif-
fioen de mens in het voetspoor van de perceptuel e 97 psychologie z blz 39 zien
als een wezen in groei dat waarschijnlijk maar een belangrijke drijfveer heeft
zichzelf worden zichzelf zijn z blz 39 de inhoud van wat tijdens de les nederl an ds
aangeboden wordt moet betekenisvol zijn z blz 42 kommentaar bij hoofdstuk 2 aan
de hand van de vier vragen a emancipatorische aspecte n evenals bij hoofdstuk 1
van het emancipato ri sch front niets dan goeds maar ook hier blijven natuurlijk
een paar hamvragen onbe an twoord hoe los je de spanning tussen individuele be-
langen en kollektieve belangen op hoe doe je dat binnen het bestaande onderwi-
jssysteem wat zijn de konsekwenties voor dat systeem als wat je wilt daarbinnen
niet k an wat zijn de konsekwenties voor jezelf dan aardige discussie vragen voor
de door griffioen dmv zijn boek bedoelde discussie b longitudinale en latitudinale
aspecte n ook hier kan ik volsta an met op te merken dat wat in hoofdstuk 2
gezegd wordt implisiet geldt voor alle onderwijs en in het voo rtgezet onderwijs
voor alle school vakken c nieuwe theorieen en principes omtrent moedertaalonder-
wij s geen tenzij de mededeling dat het vak middel en geen doel is als nieuws
moeten wo rden be sch ouwd d praktische bruikbaarheid praktisch bruikbaar is
wat griffioen bewee rt natuurlijk maar tot op zekere hoogte veel hangt af van het
onderwijskundige klimaat in de school waar je werkt dwz hoe zijn je leer li ngen
gekonditioneerd door thuis en rest van de school hoe staan kollega s tegenover je
vak in het algemeen en tegenover jou in het bijzonder hoe liggen de verhoudingen
binnen de sektie nederlands let wel wat griffioen beweert over motivatie snijdt wel
degelijk hout maar eigenlijk zou er een toepasbare innovatie strategie bijgeleverd
moeten worden 4 3 hoofdstuk 3 evaluatie als je de grondslagen van je didaktiek in
welk vak d an ook bespreekt li gt het voor de han d dat je onder de kop evaluatie
ideologisch met de billen bloot moet zoals te verwachten verzet griffioen zich te-
gen de bestaande selektie die ten onrechte evaluatie genoemd wordt en zich
beperkt tot kennis geheugen en convergent denken z blz 50 hij betoogt dat daar-
door uiteindelijk de mens gereduceerd wordt tot een v an zijn potentialiteiten ve
rv reemde creatuur z blz 54 niet alleen moet bij evaluatie zowel produkt als pro ce
s worden gewaardeerd maar met name het zijn zie hierboven 4 l onttrekt zich aan
objektieve en eksakte beoordeling doelste llingen op het gebied v an het kennen
en kunnen zijn v an bel an g maar kunnen niet selektief zijn omdat ze slechts een

deel van de mens de leerling regarderend z blz 56 de vorm van eindevaluatie waar griffioen voor pleit kan beplakt worden met het etiket dossioma een leerling verlaat de school met een map waarin papieren voorkomen waarin beschreven staat hoever hij gekomen is waarin werkstukken zitten verslagen van evaluatiegesprekken etc kortom van alles wat een bijdrage kan leveren tot de beeldvorming omtrent een leerling wanneer hij zich in gesprek moet begeven om 98 nieuwe leerwegen uit te stippelen z blz 58 commentaar bij hoofdstuk 3 aan de hand van de vier vragen a emancipatorische aspecten die liggen voor het opscheppen lijkt me de vorm van evalueren die griffioen aanbeveelt geeft de leerlingen grote invloed op het wat en hoe van het leren de realiseerbaarheid binnen het vak nederlands lijkt me daarbij niet zo gering ook niet als je de marge in het oog houdt die het rijksleerplan biedt de moeilijkheden zullen en hier eerder komen van de leerlingen zelf ze zijn meestal gekonditioneerd op cijfers en de kollega's directie als je griffioens evaluatie suggesties wilt volgen zul je moeten overschakelen op een nieuwe vorm van rapporteren en dan heb je de nodige weerstanden te overwinnen als uiteindelijk het examen naakt moet je toch weer overschakelen op cijfers dat zal de eerstkomende twintig jaar nog wel zo blijven blijven en laarspekten zie commentaar onder 4.1 c nieuwe theorieën en principes omtrent moedertaalonderwijs geen voor het moedertaalonderwijs specifieke nieuws de praktische bruikbaarheid als je je leerlingen je kollega's en de ouders kunt wennen aan de evaluatie zoals boven aan geduid zul je waarschijnlijk merken dat het je veel meer tijd kost dan de gewone manier en dat het je leraarstaak minder vervreemdend maakt zie verder onder a 4.4 hoofdstuk 4 de leraar nederlands en zijn klas dit hoofdstuk is het langste van deel 1 en er wordt dan ook heel wat in besproken aan bod komen achtereenvolgens de persoon van de leraar zijn bekwaamheid daarmee samenhangend zijn leiderschap griffioen onderscheidt autoritair taakgericht democratisch cooperatief sociaal geïntegreerd leiderschap verder niet directief groepsgericht leiderschap en tenslotte de leiderloze groep hij stelt dat pedagogie die gericht is op autonomie een sociaal geïntegreerd leiderschap dwingend voorschrijft z blz 65 daarna volgen de percepties van de leraar deze komen erop neer dat een goede leraar iemand is of wordt in het werken met zijn leerlingen iemand die van en met zijn leerlingen leert en hen als autonome wezens aanvaardt de percepties zijn die van a w combs the professional education of teachers a perceptual view of teacher preparation boston 65 wat verder nog over de doelen en het werk van een goede leraar wordt gezegd kan worden samengevat in de niet geringe opgave leerlingen die volledig zijn aangepast aan onvrijheid tot vrijheid opvoeden z blz 73 de rest van dit hoofdstuk 18 bladzijden is gewijd aan het taalgedrag van leraren en leerlingen in verband met het sociale klimaat en middelen om een positief socio emotioneel klimaat te bevorderen aan de orde komen de verhouding tussen leraar en leerlingen spreektijd groepswork ter opvoering van leerlingen spreektijd een bespreking van de soorten vragen die leraren in lessen stellen hoofdzakelijk kennis en geheugenvragen en convergente vragen z blz 83 volgens de typologie van gallagher en asscher de reversibiliteit van taalgebruik mag een leerling een leraar ook uitschelden en methoden voor kwalitatieve en kwantitatieve analyse van verbale interactie dwz methoden waarmee het mogelijk is te

konstateren hoeveel en wat voor taaluitingen b v 99 vragen aanwijzingen aanvullingen antwoorden verbeteringen ik noem er lukraak een paar leraar en leerlingen in een les hanteren tenslotte want we zijn er nog niet volgen nog bijna tien bladzijden over het taalgedrag van leraren en leerlingen in verband met beider achtergrond z blz 87 w en het voeren van een evaluatie gesprek z blz 94 w dit laatste bespreekt zowel produkt als procesevaluatie en wijst op de mogelijkheid van terugkoppeling naar de doelstellingen bladzijden 87 e v behandelen de verschillen in taalgebruik tussen leerlingen en leraren de leraar moet zich in zijn taalgebruik richten naar zijn leerlingen griffioen wil de leerlingen wel de standaardtaal aanleren of dat lukt receptief en produktief hangt af van hun motivatie en dat is gezien 4 2 minstens problematisch kommentaar bij hoofdstuk 4 aan de hand van de vier vragen a emancipatorische aspecten in ruime mate voorhanden alweer daarom zal ik me hier beperken tot het laatst genoemde onderdeel van dit hoofdstuk het taalgedrag van leraren en leerlingen griffioen gaat in op de theorieën van bernstein kompensatie en labov armeluis taal is niet minder maar anders dan de standaardtaal de kloof tussen beide talen moet volgens hem worden overbrugd doordat de leraar te beginnen in het basisonderwijs een longitudinaal aspekt de leerlingen op vriendelijke wijze went aan zijn standaard taal om ze dan verderop met een zoet lijntje zover te krijgen dat ze bereid zijn in een communicatieve gemeenschap die de standaardvariatie gebruikt te stappen z blz 91 dus toch kompenseren geblazen mogelijk doe ik hiermee griffioen onrecht en ik moet onmiddellijk toegeven dat ik ook geen alternatief bij de hand heb in ieder geval zie ik de milieutaal schooltaal kloof nog niet gedicht worden en ik wacht dan ook met teveel spanning op de vruchten die de milieutaal schooltaal werkgroep van de cmm laat rijpen b lo en la aspecten het lijkt mij noodzakelijk dat de stof die in dit hoofdstuk over de leraar nederlands en zijn klas wordt behandeld in een of andere vorm tot verplichte leerstof wordt gemaakt voor allen die een opleiding tot onderwijsgevende volgen c nieuwe theorieën en principes omtrent moedertaalonderwijs echt nieuws omtrent moedertaalonderwijs geeft griffioen niet wel een zeer nuttige en voor niet moedertaalleraren waarschijnlijk nieuwe beschrijving van de componenten van de professionele bekwaamheid van de leraar d praktisch bruikbaar is zeer veel van wat in dit hoofdstuk aan de orde komt het is alleen de vraag wie de tijd en de moed opbrengt die nodig zijn om dat allemaal te doen paragraaf 4 4 3 over het stellen van vragen lijkt me een toepasbaar stuk theorie dat geldt zeker ook voor wat gezegd wordt over het werken met groepen op blz 75 waarbij trouwens het op bladzijde 78 wat vreemd geplaatste heldere schema hoort 100 5 deel 2 een uitwerking komm entaar aan de hand van d e vi er vra gen 5 1 produktief mondeling taalgebruik a emancipato ris ch e asp ekten de spreekbeurt ve rv alt dit zal voor veel leerlingen een bevrijding betekenen wel worden in dit hoofdstuk dramatische werkvormen en de discussie besproken of dramatische werkvormen een em an cipato ri sche werking hebben hangt zoals bij elke didaktische werkvorm af van de onuitgesproken en uitgesproken inhoud wil men de grammatikale bouw van een zin ermee laten uitbeelden d an zal dat hoogstens bevrijdend werken voor zover leerlingen eindelijk es een keer mogen bewegen toch wordt er onuitgesproken ook een sociale vaardigheid beoefend men moet het bij

voorbeeld bij de voorbereiding eens worden over de rolverdeling dramatische werkvormen zijn dan wel niet per se emancipatorisch maar ik denk toch dat bewustwording en ervaring erdoor meer kansen krijgen dan bij andere werkvormen en dat die bewustwording en ervaring als ze optreden nooit alleen maar op het gebied van het kennen en kunnen zullen liggen de discussie biedt natuurlijk vele mogelijkheden aan leerlingen en leraar tot bewustwording kritiek en verandering maar ook hier geldt dat de doelstelling bepalend is voor het eventuele bevrijdende karakter ervan enigszins wantrouwig ik hoop ten onrechte werd ik bij de zinsnede op bladzijde 117 taalonderwijs is geen doel in zichzelf maar een middel om de werkelijkheid voor de leerling te structureren en communicatieve vaardigheden bij hem te ontwikkelen de woordgroep voor de leerling had ik liever achter middel zien staan en vaardigheden bij hem te ontwikkelen klinkt mij ook wat sporttrainer achtig in de oren maar laat ik geen muggen ziften daar staat in ieder geval tegenover dat griffioen ook als onderwerp voor een interview de actuele classesituatie aanbeveelt in de paragraaf over evaluatie van de discussie legt griffioen citerend uit een evaluatiehandboekje van a h bos er de nadruk op dat het bij discussie evaluatie niet om een beoordeling om een morele kwalificatie gaat z blz 123 het enige wat men kan en mag doen is het objectiveren van het sociale gebeuren ik kan daar vrede mee hebben als in voor komende gevallen bij voorbeeld manipuleren en stemming maken door discussie deelnemers om van de leraar even te zwijgen bij de naam genoemd mogen worden de op bladzijden 124 en 127 afgedrukte observatieformulieren vermelden vrijwel uitsluitend positieve bijdragekategorieën en la aspecten komen niet ekspliciet aan de orde c nieuwe theorieën en principes omtrent moedertaalonderwijs alweer geen echt nieuws wat alweer niet wil zeggen dat er geen waardevolle bijdrage aan de didactiek wordt geleverd ik zal benoemen niet meer opvoeren tenzij daar aanleiding toe is d praktische bruikbaarheid voor beide onderwerpen drama en discussie geldt dat de geboden theorie goed toepasbaar is wat bij allebei nog wordt vergemakkelijkt door concrete voorbeelden en suggesties dramatic movement tableau vivant en charade worden bij voorbeeld helde r 101 uitgelegd verder vindt men op blz 109 en 111 enige speelopdrachten wat betreft de discussie geeft paragraaf 132 op bladzijde 118 een duidelijke uiteenzetting van de variabelen die de discussie bepalen praktische aanwijzingen bevat paragraaf 134 blz 122 en zeer bruikbaar zijn dat zeg ik uit eigen ervaring de observatieformulieren in paragraaf 135 blz 123 tenslotte bevoorrecht het gebruikte didactische model als ordeningsprincipe voor elk hoofdstuk de bruikbaarheid uiteraard in niet geringe mate 52 receptief mondeling taalgebruik a emancipatorische aspecten dit hoofdstuk begint niet zoals de andere met de doelstellingen maar geeft na de inleiding een analyse van het luisterproces z blz 130 onderdelen van dat proces zijn volgens griffioen horen opmerken opnemen responderen begrijpen onderverdeeld in kennis en begrip van de taal en van de zaak van de communicatieve situatie en van de context oordelen en integreren met name in het onderdeel oordelen vond ik maatstaven en activiteiten die gericht zijn op het vormen van een waarlijk zelfstandig oordeel bovendien krijgt het onderdeel oordelen bijna evenveel tekst als begrijpen enkele onderdelen genoemde activiteiten als voorbeeld beoordelen van de

denkprocessen die aan het gesprokene ten grondslag liggen beoordelen of subjectieve gegevens niet als objectieve worden gepresenteerd stel lingenamen inzake impliciete en expliciete voor oordelen van de spreker beoordelen wat de gevolgen zouden zijn als de spreker zijn zin zou krijgen en wat de luisteraar van die gevolgen vindt in paragraaf 2.5.2 luisteroefeningen wijst griffioen een type luisteroefeningen waarvan hij enige voorbeelden geeft af omdat men daarbij de indruk krijgt dat luisteren een kwestie van gehoorzamen geheugen en verstaanbaarheid is eerder dan van persoonlijkheidsvorming z blz 138 meer heil ziet hij in het observeren van een discussie als luisteroefening in de korte paragrafen over het interview en tv kijken komen voornamelijk bij tv toch wel enige emancipatorische aspecten aan bod ik volsta met het noemen van de tv reclame analyse en het begrip objectiviteit c nieuwe theorieën en principes omtrent moedertaalonderwijs niet geheel nieuw natuurlijk maar toch de moeite van het vermelden waard vind ik dat in een boek over didactiek van het nederlands aandacht aan tv kijken wordt besteed al is het dan maar een bladzijde ook vermeldenswaard vind ik de eis dat luistervaardigheid beoordeeld wordt in een reële communicatieve situatie en niet dmv een bandje met vorgebakken vragen die eis mag niet nieuw zijn veel instemming heeft hij nog niet gevonden z blz 150 d praktische bruikbaarheid de analyse van het luisterproces biedt mogelijkheden om vragen die leraren stellen te categoriseren waardoor ze zich kunnen realiseren hoeveel onthoud kennis en begripvragen ze stellen en hoe weinig oordeelsvragen de analyse kan gebruikt worden om als je toch een richtingsverkeer luisteroetsen afneemt daar ook vragen in te stoppen die de luisteraar uitnodigen het gehoorde aan objectieve en subjectieve maatstaven te toetsen de antwoorden moet je dan natuurlijk wel als ze voor het cijfer meetellen intersubjectief dwz samen met de luisteraars beoordelen 102 emancipatorisch mag ook de volgende opmerking heten z blz 136 137 slecht luisteren en een slecht geheugen zijn uiteraard gecorreleerd voorzover zij te herleiden zijn tot een gebrekkig emotioneel sociaal en of intellectueel functioneren wie daaraan iets wil doen moet de totaliteit aanpakken maar over bruikbaarheid gesproken hoe doe je dat de luisteroefeningen van het npi op blz 142 zijn volgens griffioen voor de lagere klassen niet zo geschikt het zijn de riemansoefeningen een probleemsteller een weergever van het probleem die pas mag reageren als zijn versie van het gehoorde door de eerste in orde bevonden is het geheel wordt door een derde proces dureel bewaakt na een tijdje verwisselt men van rol die lagere klassen moeten het dus doen met interviews en discussie observaties en ook dan is het gevaar dat geen echte problemen worden aangesneden niet denkbeeldig met de paragraaf interview 2.5.5 is nog wel een serie interviewlessen in elkaar te zetten maar ontoereikend is daarvoor het paragraafje tv kijken 2.5.6.3 productief schriftelijk taalgebruik a emancipatorische aspecten omdat het hier een nogal uitgebreid hoofdstuk betreft zal ik me beperken tot enkele door mij belangrijk geachte losse grepen om te beginnen is griffioen tegen de gangbare praktijk in het stelonderwijs o a omdat alweer geen sprake is van een reële communicatieve situatie dus de intrinsieke motivatie bij leerlingen over het algemeen zal ontbreken verder acht hij het mis terecht onjuist dat een leerproces het laten schrijven van opstellen meteen wordt gebruikt ter selectie ze krijgen er

een cijfer voor in het ergste geval wordt een leerling dus gedwongen een stukje proza te schrijven over een opgegeven onderwerp dat hem geen bal interesseert en waarvan hij ook nog de ballen afweet gewoon gezond verstand lijkt me voldoende om in te zien dat het onrechtvaardig is als zo'n leerling op grond van wat hij daar nog van terecht brengt geselecteerd wordt goed dat is een open deur maar zijn er andere mogelijkheden behalve de steeds meer ingang vindende alternatieve vorm van het examenopstel vroeger b 2 geheten nu door de cmm omgedoopt tot gericht schrijven die nu trouwens ook bij wijze van experiment in 42 mavo en lbo scholen geprobeerd gaat worden cmm bericht nr 11 het grote probleem voor het schrijfonderwijs blijft natuurlijk de reële communicatieve situatie zelfs al is het onderwerp de inhoud ter keuze van de leerling griffioen ziet een mogelijkheid ter verbetering in ieder geval in de invoering van het aan groth in een artikel getiteld aufsatzunterricht voorkomend in taschenbuch des deutschunterrichts esslingen 1972 ontleende begrip stelperspektief dit stelperspektief wordt bepaald door de afstand tussen schrijver leerling en onderwerp en bij elk stelperspektief moet de leerling dan een daaraan beantwoordende tekstsoort leren kiezen dit alles aldus griffioen zorgt ervoor dat de leerling in het stelonderwijs centraal staat laten we het hopen terecht merkt hij op dat subjectieve tekstsoorten bv verhalen schilderingen fiktionele monologen alleen subjectief te beoordelen zijn dwz hij acht het zinnig dat de docent erop reageert bij voorbeeld aan de hand van de categorieën van dijkstra of de semantische schalen van lubbers blz 185 t m 187 elke tekstsoort aldus griffioen in paragraaf 3 6 5 moet beoordeeld worden op de kwaliteiten die hij heeft als tekstsoort z blz 188 objectieve teksten verslagen beschrijvingen cd kunnen wel aan de hand van concrete criteria als bv doelstelling publiekgerichtheid leesbaarheid beoordeeld worden maar het cijfer is niet meer dan een in een symbool uitgedrukt vermoeden omtrent de kwaliteit van een tekst z blz 188 hij stelt dan ook voor om bij beoordeling een zo groot mogelijk aantal geproduceerde teksten per leerling te laten meedoen omdat een met objectieve en valide maatstaven tot stand gekomen beoordeling uiteindelijk niet te geven is wil griffioen het opstel uit het schriftelijk eindeksamen halen en onderbrengen in het schoolonderzoek paragraaf 3 6 6 ik vind zijn argumenten wel redelijk maar omdat er lijkt me toch al een tendens is waar te nemen om bijna uitsluitend waarde te hechten aan de resultaten van het gedeeltelijk onder de vleugelen van het cito rustende schriftelijk geloof ik dat we in het belang van de leerlingen onze hoop dan maar moeten vestigen op b 2 in het centraal schriftelijk of het traditionele opstel intersubjectief beoordeeld aan de hand van pakweg minstens twee jaar tevoren met de leerlingen overeengekomen en geëfende beoordelingsmethoden en criteria de intersubjectiviteit kan tot stand komen door een hele of gedeeltelijke sectie hollands te laten beoordelen dat ik dit meld onder het kopje emancipatorische aspecten is natuurlijk eigenlijk onzin want het gaat hier om selectie alle fraaie beoordeelingstechnieken kunnen niet verbloemen dat onverreemd schrijven in een reële situatie zijn reële beoordeling vindt in de reactie van de geadresseerde n dat is natuurlijk een utopistische gedachte maar alleen zo krijgt de schrijver relevante informatie over het effect van zijn schrijfvaardigheid en wordt voldaan aan een van de voorwaarden van von rentig

die griffioen op blz 8 onderschrijft herstel van open en reele niet kunstmatig geïsoleerde ervaring bij een b2 opdracht kan je daar als leraar een schijntje van redden door je opdracht te formuleren als volgt leg mij met behulp van je materiaal uit wat je vindt van wel emanicipatorisch is de aandacht te noemen die griffioen onder paragraaf 3.3.7 informatieverwerking besteedt aan het creatieve denken en schrijven dit laatste aan de hand van een voorbeeld uit creatief taalonderwijs van Paul Dijkstra ea. Purmerend 1973 in paragraaf 3.5.2.4 op blz 177 de praktische bruikbaarheid veel van wat het hoofdstuk productief schriftelijk aanpak en suggesties en voorbeelden biedt is praktisch bruikbaar ik noem paragraaf 3.3 variabelen in alle tekstsoorten en de in paragraaf 3.5.1 genoemde oefeningen speciaal gericht op een aantal van die variabelen verder in 3.5.2 de behandelde tekstsoorten waaronder ook aandacht wordt besteed aan de b2 opdrachten en officiële richtlijnen en de ervaringen vermeld in de rapporten van de vakgroep eigen zorg jammer is dat griffioen geen poging heeft gedaan de door veel leerlingen positief gewaardeerde vrij schrijven opdrachten in verband te brengen met het veel minder gewaardeerde konvergente schrijven van zakelijke opstellen en de paragraaf evaluatietent slotte geeft veel nuttige stof tot nadenken maar kan natuurlijk binnen het bestaande school en examensysteem geen oplossing aanreiken die waarlijke vreugde verschaft dat zou ook werkelijk teveel gevraagd zijn 104.5.4 receptief schriftelijk taalgebruik emancipatorische aspecten de vraag is bij leesonderwijs of je de emancipatie van je leerlingen bevordert door ze met zachte of harde hand van lektuur naar literatuur te voeren immers als er iets in het moedertaalonderwijs gebonden is aan de burgerlijke cultuur dan is het wel literatuur ik ben dan ook blij te kunnen melden dat griffioen hoewel hij het bestaan van literatuur vaststelt liever een onderscheid maakt tussen wat hij noemt referentiele en niet referentiele teksten in ieder geval wil hij jeugd literatuur in het tekstonderwijs opnemen z blz 192 toch wil hij wel naar die literatuur toe maar op grond van een pedagogische liever dan een literair wetenschappelijke doelstelling de analyse van het leesproces die op de inleiding volgt z blz 193 is mutatis mutandis gelijk aan die van het luisterproces blz 130 dus met evenveel aandacht voor de component oordelen zie daarvoor paragraaf 5.2 van dit stuk onder paragraaf 4.4.3 het aanleren van een leesmethode ongeveer de bekende sq3r methode besteedt griffioen flink wat aandacht aan het evaluerend lezen door sommigen de ontbrekende 4e reactiefase van de sq3r genoemd in 4.4.2 het stellen van vragen staat bij wijze van voorbeeld een vragenschema waarin naast cognitieve oordeelsvormende vragen staan als zijn de feiten feiten is de redenering zindelijk hoe sta ik tegenover de inhoud van de tekst welke gevoelens wil de schrijver bij mij oproepen heb ik die gevoelens inderdaad paragraaf 4.5 fictionele teksten beslaat tien bladzijden meer dan die over referentiele teksten griffioen formuleert een doelstelling van literatuur en literatuuronderwijs die emancipatorisch kan werken ze kunnen een bijdrage leveren tot de bewustwording bij de leerling van de wereld en van zijn positie daarin het hangt er natuurlijk maar vanaf hoe je dat zijn positie opvat de enculturatie en socialisatie waarin literatuur een belangrijk element is zijn dialectische processen waarbij geenszins verlies van individualiteit en conformisme de doelstellingen zijn leesplezier acht griffioen belangrijker dan

kennis van en inzicht in de letterkunde want dat leidt tot lezen ook na en buiten de school en dan kan men hopen dat het desem dat literatuur is werkt ik vind wel dat hier de waarde van het lezen voor de vorming overschat wordt griffioen bes- teedt aandacht aan de vele opvattingen die bestaan tav literatuur onderwijs van a ll een voor vrijwilligers tot en met alles en alles voor iedereen v an belan g is dat hij met bloom achter zich stelt dat toetsing ter selectie bij literatuur onderwijs on- mogelijk is z blz 212 verder pleit hij voor het recht v an een leerling om een boek dat hem niks te zeggen heeft weg te leggen ook w il ik nog met instemming vermelden dat griffioen ten aanzien van poezie een lang citaat van marcuse plaatst waarin onder meer staat hij de dichter f r zou kunnen zeggen wil men mijn poezie begrijpen dan is het allereerst nodig dat juist die wereld van taal en gedrag waa ri n ju llie het w il len vertalen in elkaar stort en niet meer geldig is en verderop jullie verdraagzaamheid is bedrog door voor mij een aparte ruimte van betekenis en zinvolheid te reserveren geven ju llie me vrijste ll ing van geestelijke gezondheid en rede maar volgens mij moet je het gekkenhuis ergens anders zoeken z blz 223 geciteerd uit de eendimensionale mens bussum 1969 105 d prak- tische bruikbaarheid wat is er allemaal praktisch bruikbaar in dit hoofdstuk heel wat ik doe weer enkele losse grepen paragraaf 4 4 3 het aan leren van een lees- methode paragraaf 4 4 2 het ste ll en van vragen methode en kri te ri a voor als het dan per se moet voort eksamen het hardop voorlezen blz 209 de suggesties op bladzijde 224 voor het aanbieden van poezie de suggesties volgens drop steen- beek op blz 225 voor het bestuderen van poetische teksten tenslotte de hele laat- ste paragraaf van dit hoofdstuk 4 5 4 didactische werkvormen voor het literatu- uronderwijs s s de drie laatste hoofdstukken deeloefeningen onderwijsleermid- delen verdeling der lessen staan er niet voor niks maar ik zal ze niet bespreken 6 konklusie nawoord het woord konklusie vind ik eigenlijk iets te dik vandaar het na- woord laat ik beginnen met te zeggen dat ik zeggenschap een uiterst bonafide om- dat g ri ffioen zijn mens en wereldbeeld in deel 1 tracht duidelijk te maken en nuttig boek vind voor iedereen die zich in het voort gezet onderwijs met moede rt aalonderwijs bezighoudt en dat er naa st veel andere waardevolle in fo rmatie voor l eraren and e re vakken in ieder geval een hoofdstuk in staat dat iedere ler- aar zou moeten lezen deel 1 hoofdstuk 4 de leraar nederl an ds en zijn klas voor wat betreft de speci fieke von aspecten longitudinaliteit en latitudinali teit heb ik daarmee het voo rn aamste gezegd ik geloof dat het niet reeel is te verwachten dat ieman d die zich ten doel stelt een didaktiek nederlands voor het voo rt gezet onderwijs te schrijven an ders dan imp lisiet aandacht besteedt aan de longitudi- nale aspecten van het vak hoe em an cipatorisch is zeggenschap ik zou zeggen dat het boek misschien niet de hele maar d an toch minstens twee derde van de marge die het bestaan de onderwijssysteem voo rtgezet onderwijs openlaat tracht te ge- bruiken door tamelijk konsekwent wegen aan te geven die inderdaad kunnen lei- den tot autonomie van leraar en leerling ik zal niet zeggen dat mannen als illi ch en freire daa rn aast verbleken maar we moeten natuurlijk wel in de gaten houden dat griffioen zoals wij vrijwel allemaal doen werkt binnen het systeem br an dende kwesties als milieutaal schooltaal los je niet in zo n boek op evenmin als je door middel van het onderwijs de maatschappij verandert kan moede rt aalonderwijs

zoals in paragraaf 2 3 van de jongste von beleidsnota staat vermeld een bijdrage leveren tot vermindering van de maatschappelijke ongelijkheid en onrechtvaardigheid als het gegeven wordt in de geest van zeggenschap ik kan in ieder geval zeggen dat zeggenschap daarbij geen sta in de weg zal zijn wel vind ik dat griffioen wat veel nadruk legt op de individuele leerling en wat weinig op het kollektief dat hij wat meer nadruk had mogen leggen op de dialektiek van de sociale vorming dat hij weinig oog heeft voor het gegeven dat onze leerlingen dan wel natuurlijk niet onze natuurlijke vijanden zijn maar dat ze in steeds toenemende hoeveelheden uit een andere subcultuur afkomstig zijn dan die waarin wij onze diploma's gehaald hebben soms kan ik mij niet 106 aan de indruk onttrekken dat hij uit de door hem nagestreefde autonomie bijna automatisch beschaafde en tolerante lieden verwacht te zien groeien die in de premiewoning naast de onze zouden willen wonen kortom ik weet het zelf ook niet en met wat ik hier zit te tikken spreek ik mijn eigen twijfels aan mijn eigen onderwijs praktijk uit zeggenschap bevat op het gebied van de didaktiek van het nederlands voor zover ik dat kan bekijken geen absoluut nieuws wel zou ik het een redelijk geslaagde synthese willen noemen van inzichten en theorieën die de laatste tientallen jaren zijn ontstaan zo'n boek hadden we nog niet en heus niet iedereen had de door griffioen zo veelvuldig aanbevolen whitehead gelezen ik wil me niet gaan mengen in de inmiddels in levende talen aangesneden polemiek over de wetenschappelijke waarde van deze didaktiek die zich nadrukkelijk een didaktiek noemt maar vind wel dat de grondslagen en een uitwerking een duidelijk verband vertonen tenslotte de praktische bruikbaarheid van theorie en suggesties in zeggenschap de ordening volgens het in de paragraaf opzet al genoemde model maakt het boek hanteerbaar ik vind het wel jammer dat het gemeten naar taalgebruik en door de vele onvertaalde engelse en duitse citaten lijkt te mikken op een publiek van universitair geschoolden of in het onderwijs minstens even goed betaalden waarmee ik weer niet bedoel dat theorie en suggesties voor bijvoorbeeld het lbo onbruikbaar zouden zijn des te jammerder dat het boek niet uitblinkt door gemakkelijke toegankelijkheid rest mij nog te vermelden dat het boek een uitgebreid alfabetische literatuur tevens auteursregister bevat een zaakregister hoewel ik het niet present heb gekregen ben ik de prijs vergeten maar die zal wel niet mis zijn 107